

Kāpēc Latvijai ir svarīgs Pensiju 2. līmenis

Evija Dundure

Apdrošināšanas un pensiju uzraudzības pārvaldes vadītāja

Oļegs Tkačevs

Monetārās politikas pārvaldes Pētniecības daļas galvenais pētnieks

10.04.2026.



Kāda loma fondētajiem uzkrājumiem
Latvijas pensiju sistēmā?

Pensiju sistēmas ilgtspēja: realitāte, risinājums un riski



Realitāte

- Latvijas iedzīvotāju un nodokļu maksātāju skaits sarūk
- Vidējais mūža ilgums palielinās
- Nodokļu maksātāji nespēs uzturēt pensionārus tikai no savām iemaksām
- Tas radīs spiedienu uz valsts budžetu



Risinājums

- Pasaules valstis valsts pensijas nepietiekamību kompensē ar fondētās pensijas uzkrājumiem, motivējot un automātiski iesaistot uzkrājuma veidošanā
- Latvijā šo lomu pilda pensiju 2. līmenis



Risks

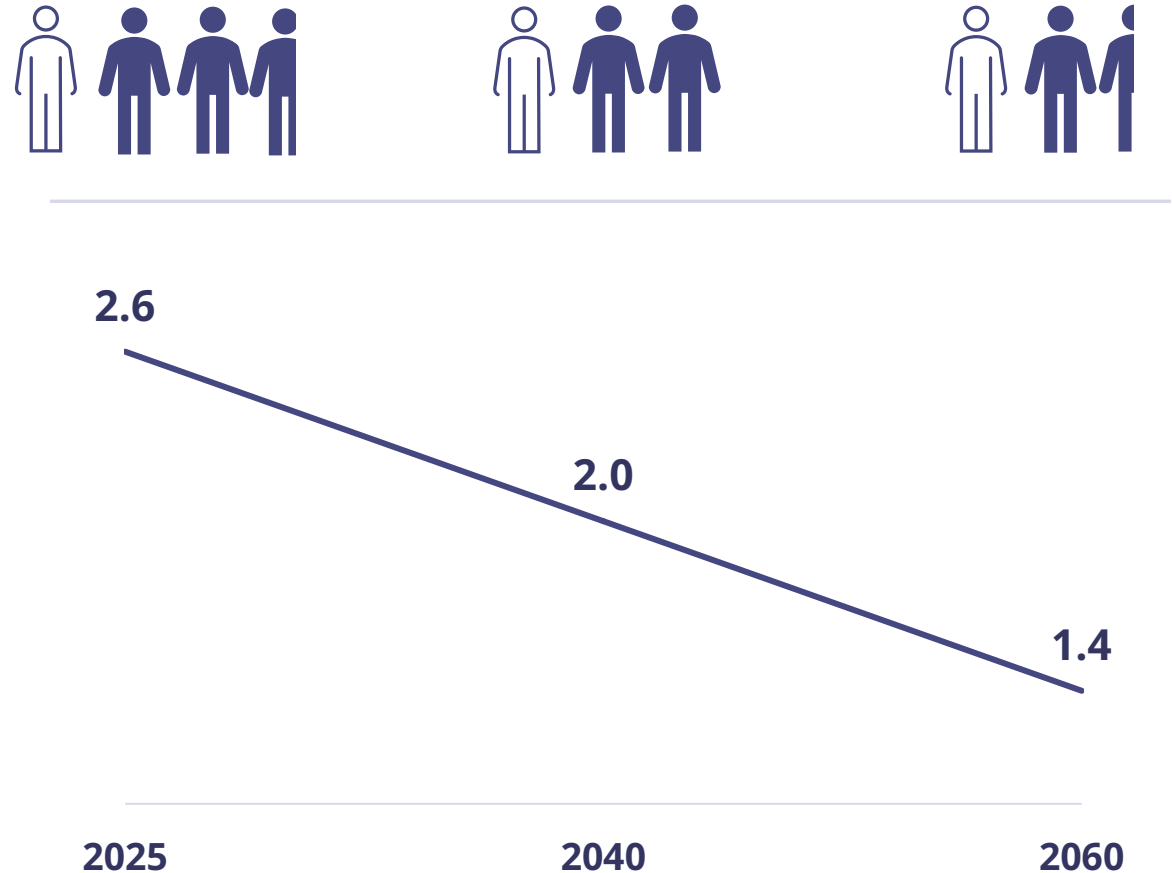
- Pensiju 2. līmenī uzkrāto līdzekļu priekšlaicīga izņemšana radīs pensijas kapitāla iztrūkumu
- Nabadzības novēršanai būs jāceļ darbaspēka nodokļi

Demogrāfiskā slodze maina sistēmas līdzsvaru

**Solidaritātes sistēma var
pilnvērtīgi funkcionēt tikai
augošas demogrāfijas apstākļos.**

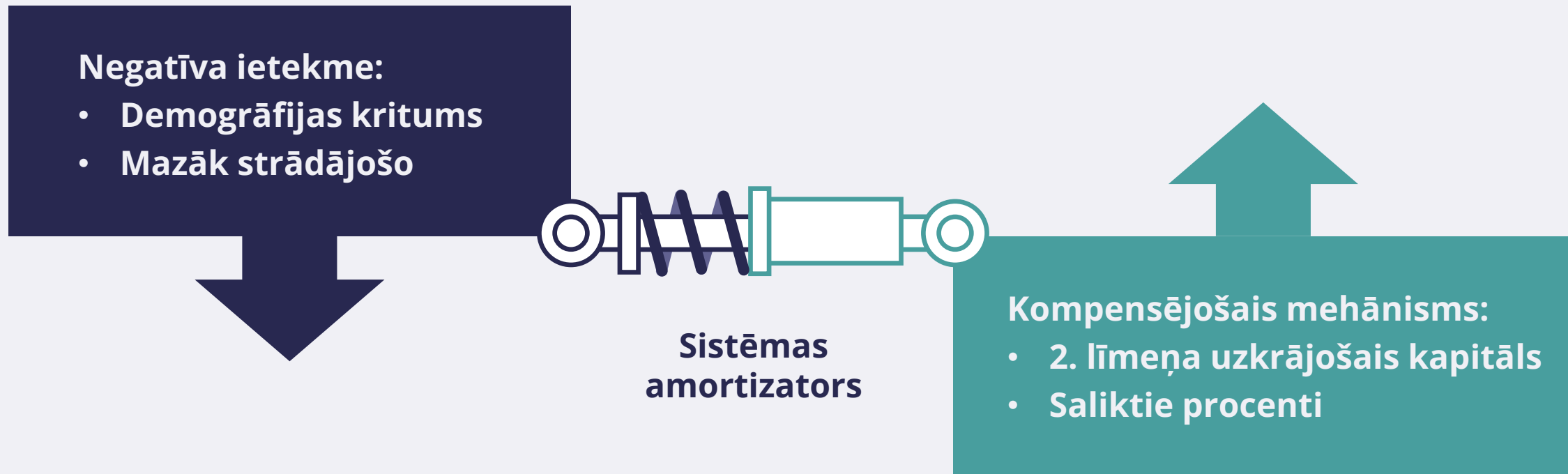
**Šī attiecība neatgriezeniski
pasliktinās.**

**Iedzīvotāju skaits darbspējīgā vecumā
(15-64 gadi) uz 1 pensionāru**



Avots: Eurostat.

Fondētais uzkrājošais kapitāls kompensē demogrāfisko deficītu



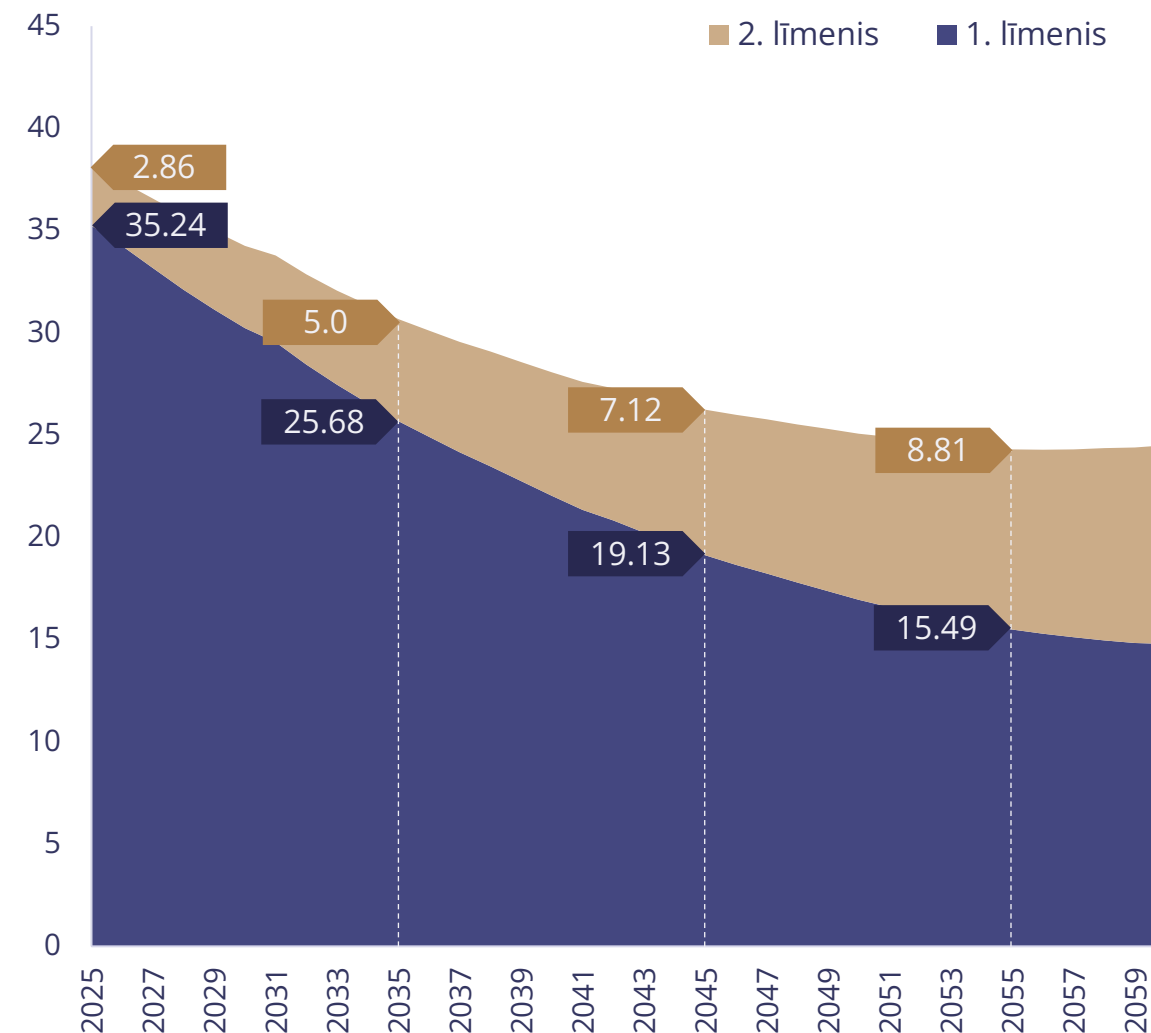
- Demogrāfiskā realitāte vairs nepieļauj tikai paļaušanos uz nākotnes nodokļu maksātājiem.
- Vienīgā ilgtspējīgā stratēģija ir visu 3 pensiju līmeņu pilnvērtīga izmantošana.

Pensiju 2. līmeņa
loma dzīves līmeņa
nodrošināšanā
pensijas vecumā
pieaugs

Pensiju 2. līmenī uzkrātais
kapitāls ar laiku nodrošinās
arvien lielāku pensijas daļu

Tā samazināšana vai likvidēšana
būtiski apdraudēs Latvijas
pensionāru dzīves līmeni

Aizstājamības koeficients (% no vidējās algas)

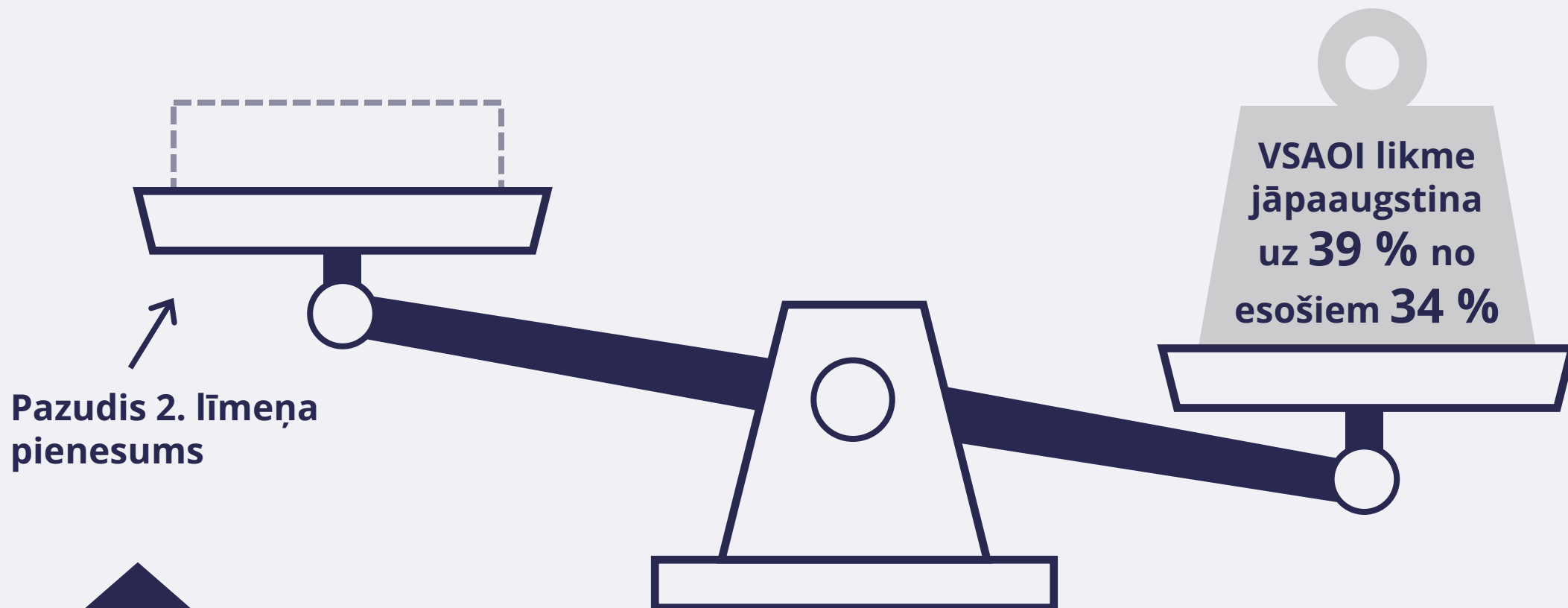


Avots: Latvijas Banka

Pensiju 2. līmeņa iztrūkuma kompensēšanas scenāriji

A	B	C
Neveikt kompensāciju	Segt no budžeta deficīta	Sabalansēt budžetu (Vienīgais reālistiskais scenārijs)
Pensijas aizstājamība strauji samazinās	Valsts parāda palielināšanās	Nodokļu sloga celšana
Nabadzības sliekšņa pārkāpšana nākotnes pensionāriem	Kredītreitinga kritums, nespēja piesaistīt starptautisko finansējumu un augsti apkalpošanas procenti	Izmaksas tieši gulsies uz strādājošajiem

Matemātika ir nepielūdzama: būs jāceļ darbaspēka nodokļi



Likvidējot 2. pensiju līmeni, būs nepieciešams paaugstināt darbaspēka nodokļu likmes, lai kompensētu šī līmeņa kapitāla iztrūkumu un spētu izmaksāt valsts pensijas līdzšinējā apmērā. **Papildu nodokļu slogs gulsies uz arvien mazāku strādājošo skaitu, graujot Latvijas ekonomikas konkurētspēju.**



Kas kopīgs un kas atšķirīgs pensiju
2. līmenim Baltijas valstīs?

Lietuvas pensiju 2. līmeņa attīstības posmi

Raksturlielums	1. POSMS Līdz 2018. gada beigām	2. POSMS 2019.– 2025.	3. POSMS No 2026. gada
Sistēmas būtība	Nodokļu pārdale (līdzīgi kā LV šobrīd)	Individuāls līdzfinansējums	Brīvprātīgs īpašums
Iemaksu formula	Daļa no sociālā nodokļa (Sodra)	3 % (no bruto algas) + 1.5 % (valsts grants no valsts vidējās algas)	3 % (no bruto algas) + 1.5 % (valsts grants no valsts vidējās algas)
Ietekme uz P1L	Samazināja P1L (mazāk punktu valsts pensijā)	Nav ietekmes. P1L tiek uzkrāts pilnā apmērā	Nav ietekmes. P1L paliek stabils
Dalības veids	Brīvprātīga pievienošanās	"Semi-mandatory" (automātiska iekļaušana ar grūtu atteikšanos)	Pilnīgi brīvprātīga (tiesības jebkad izstāties)
Pieeja naudai	Tikai sasniedzot pensijas vecumu	Iesaldēta. Nav iespēju izstāties vai izņemt.	Pieejama. Var izņemt 25 % vai visu uzkrājumu (ar nodokli).
Juridiskais statuss	Nodokļu nauda	Privātīpašums ar ierobežojumiem	Pilntiesīgs privātīpašums

Igaunijas pensiju 2. līmeņa attīstības posmi

Raksturlielums	1. POSMS Līdz 2020. gadam	2. POSMS 2021.–2023.	3. POSMS No 2024./2025.
Sistēmas būtība	Obligāta nodokļu pārdale	Brīvprātīga liberalizācija	Fleksibla pašatbildība
Iemaksu formula	2 % (darbinieks) + 4 % (no soc. nodokļa)	2 % (darbinieks) + 4 % (no soc. nodokļa)	2 %, 4 % vai 6 % (izvēlas pats) + 4 % (valsts)
Dalības veids	Obligāta (lielākajai daļai)	Pilnīgi brīvprātīga	Pilnīgi brīvprātīga
Iespēja izstāties	Nav iespējama	Var izņemt visu naudu	Var izņemt visu naudu
Pieeja naudai	Tikai sasniedzot pensijas vecumu	Jebkurā brīdī (apliekas ar pilnu IIN)	Jebkurā brīdī (apliekas ar pilnu IIN)
Valsts loma	Pārdala sociālo nodokli	Pārdala sociālo nodokli (tiem, kas paliek P2L)	Pārdala soc. nodokli + ļauj palielināt likmi

Baltijas valstu pensiju 2. līmenis 2026.gadā

Raksturlielums	Latvija	Lietuva	Igaunija
P2L iemaksu modelis	Sociālā nodokļa pārdale starp P1L un P2L 5 % apmērā (no bruto)	Sociālais nodoklis netiek pārdalīts, viss tikai P1L P2L maksā papildu 3 % (no bruto) + 1.5 % (valsts grants no valstī vidējās algas)	Sociālā nodokļa pārdale starp P1L un P2L 4 % apmērā (no bruto), ja izvēlas maksāt P2L 2 %, 4 % vai 6 % (brīvprātīgi)
Brīvība rīkoties	Nav. Nauda ieslēgta līdz pensijai.	Ir. Tiesības izstāties un izņemt daļu uzkrājuma (no 2026).	Ir. Tiesības jebkurā brīdī izņemt visu vai pārtraukt dalību.
Valsts prioritāte	Risku diversifikācija, pensijas kapitālu piesaistot ne tikai algām, bet arī globālajam kapitālam	Privātā kapitāla veidošana ar valsts stimulu.	Individuālā izvēle un kapitāla tirgus brīvība.

Baltijas valstu pensiju 2. līmeņa iemaksu filozofija

Valsts	Filozofija	Iemaksu loģika
Latvija	"Viena maciņa divas kabatas"	Pārbīda 1 % šurp vai turp (20 % ietvaros). Ja vienā ieliek vairāk, otrā paliek mazāk.
Lietuva	"Stabils pamats + virsbūve"	P1L (19,5 %) ir neaizskarams. P2L (3 % + 1,5 %) ir pilnīgi atsevišķs privāts lēmums.
Igaunija	"Brīva izvēle ar bonusu"	Vari krāt maz (2 % + 4 %), daudz (6 % + 4 %) vai nemaz (0 %), bet izstājoties pazaudē valsts 4 % līdzfinansējumu.

Stratēģiskie argumenti pret kapitāla izņemšanu Latvijā:

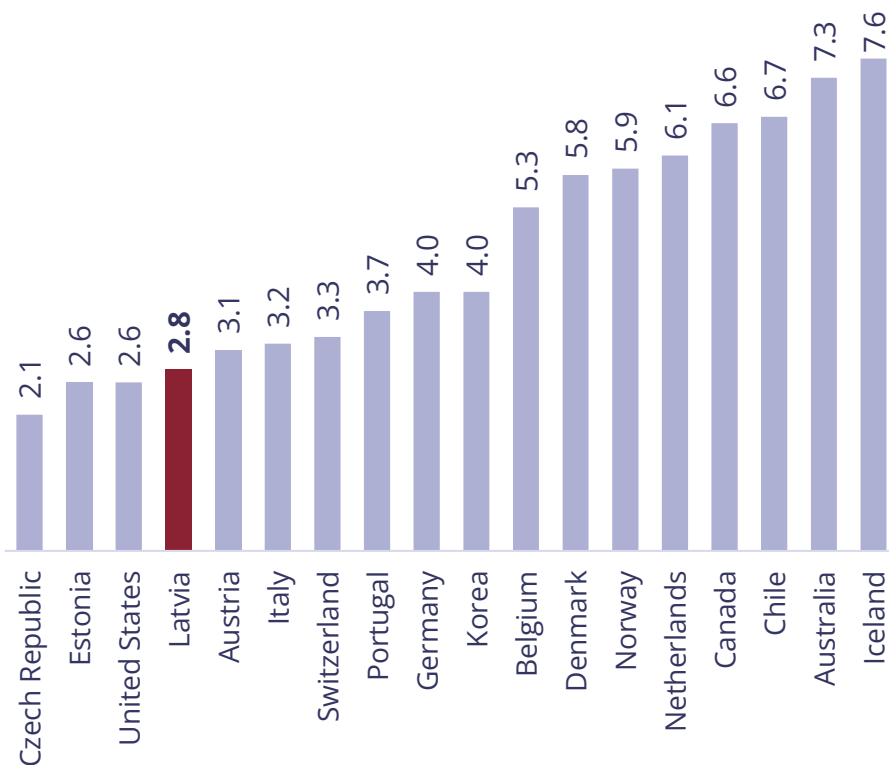
- **LV iemaksas nav "privāts uzkrājums"**: Latvijā P2L ir sociālā nodokļa (VSAOI) sastāvdaļa, kas uzticēta pārvaldniekiem, lai diversificētu riskus. Tāpēc tās izņemšana būtu pielīdzināma jebkura cita nodokļa "atprasīšanai" skaidrā naudā, kas sagrautu sociālās apdrošināšanas jēgu.
- **Kaimiņu "brīvība" nāk ar personīgu cenu**: Lietuvā un Igaunijā iedzīvotāji veic papildu iemaksas no savas kabatas (neto algas). Ja Latvijā vēlamies Lietuvas tiesības izņemt naudu, tad vispirms būtu jāpiedāvā Lietuvas pienākums – maksāt 3 % no savas bruto algas papildus nodokļiem.
- **Sistēmas stabilitāte**: Latvijas "viena maciņa" modelis nodrošina, ka pat tad, ja iedzīvotājs ir finanšu ziņā neaktīvs, viņam tiek garantēta optimāla diversifikācija starp valsts indeksāciju un tirgus peļņu. Brīvprātīga izņemšana šo līdzsvaru neatgriezeniski sagrautu, radot augstāku nabadzības risku vecumdienās.



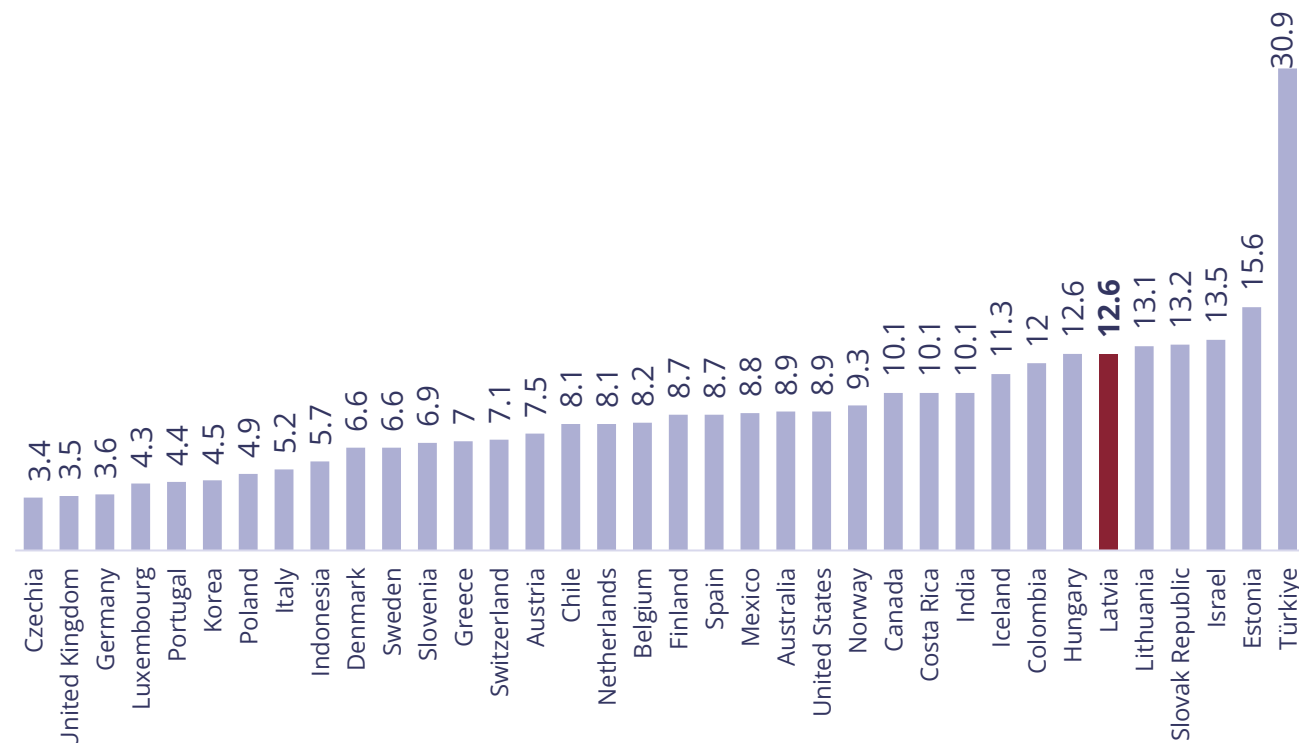
Kā Latvijai veicies pensiju 2. līmeņa
ienesīguma audzēšanā?

Latvijas pensiju 2. līmenis: no vienas no pēdējām vietām 2018. gadā līdz 6. vietai OECD *Pensions at a Glance* 2025 vērtējumā

OECD apkopotā fondēto pensiju plānu nominālā atdeve 2018. gadā (%)

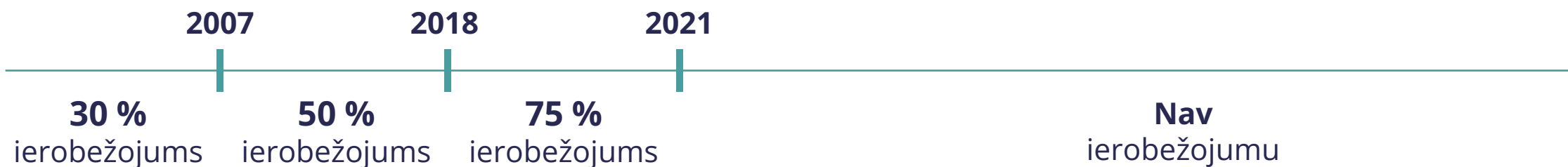


OECD apkopotā fondēto pensiju plānu nominālā atdeve 2024. gadā (%)

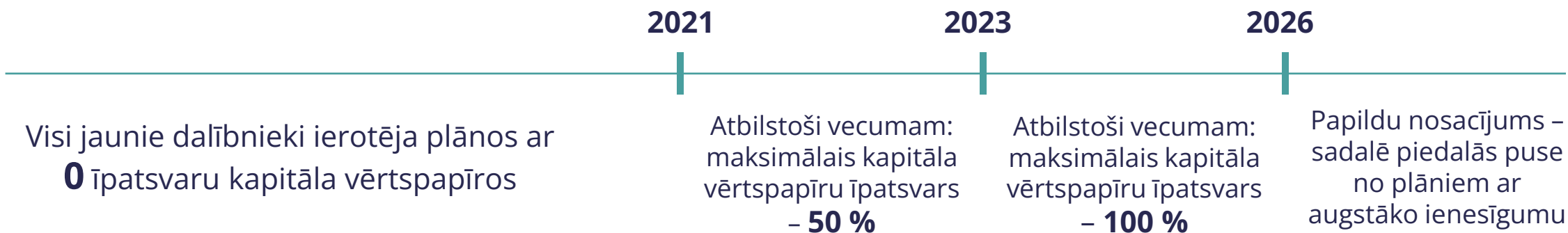


Pensiju 2. līmeņa zemo kapitāla atdevi pamato vēsturiskie regulatīvo prasību ierobežojumi un konservatīvā plānu izvēles pieeja

1 Ierobežojums ieguldīt līdzekļus kapitāla vērtspapīros

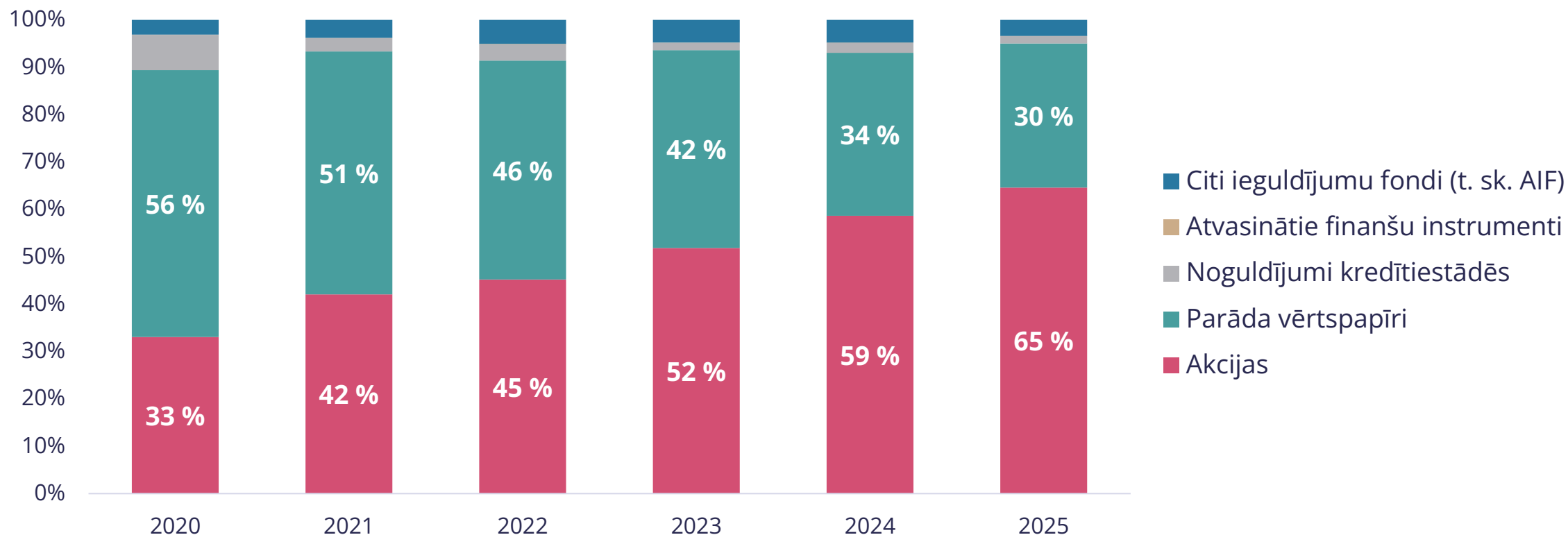


2 Jauno dalībnieku pievienošana Pensiju 2. līmeņa plāniem



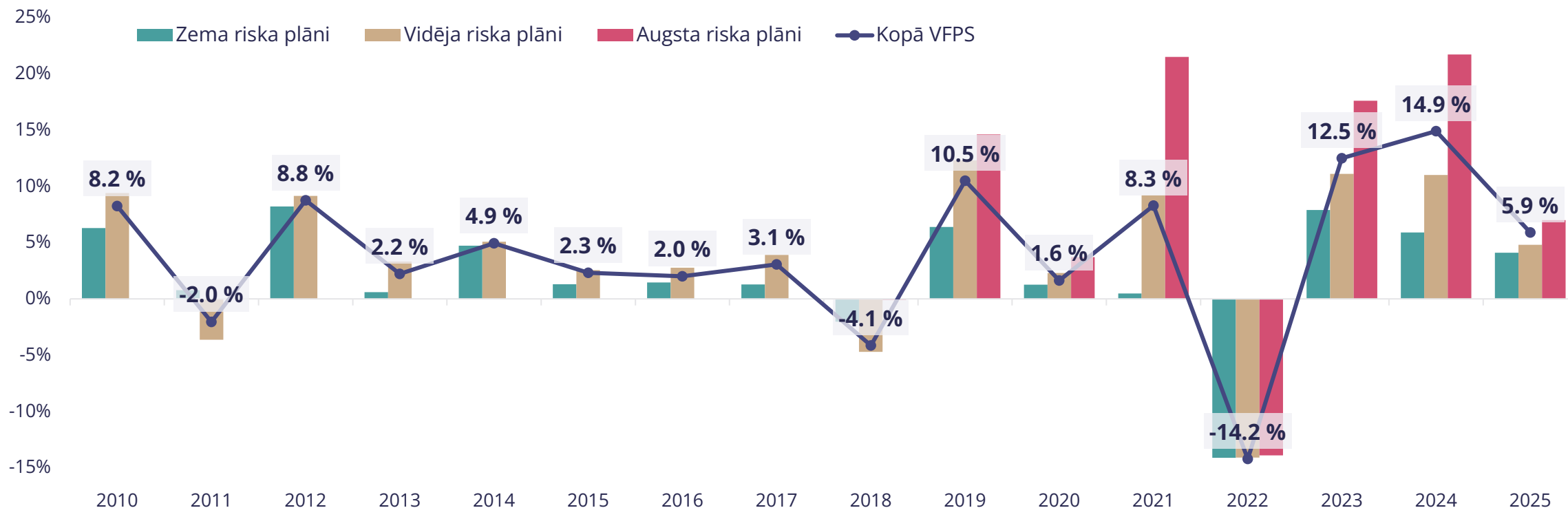
Neierobežojot ieguldījumus kapitāla vērtspapīros un dalībniekiem pārejot uz augstāka riska plāniem, paaugstinās arī kapitāla vērtspapīru īpatsvars pensiju 2. līmeņa portfelī

Pensiju 2. līmeņa ieguldījumu portfelis finanšu instrumentu dalījumā (*look-through* pieeja)



Ļaujot veidot ieguldījumu plānus ar līdz 100 % ieguldījumiem kapitāla vērtspapīros, Latvijas pensiju 2. līmeņa dalībniekiem ilgtermiņā ir sagaidāms augstāks pensiju uzkrājuma apmērs

Latvijas pensiju 2. līmeņa ieguldījumu plānu ienesīgums



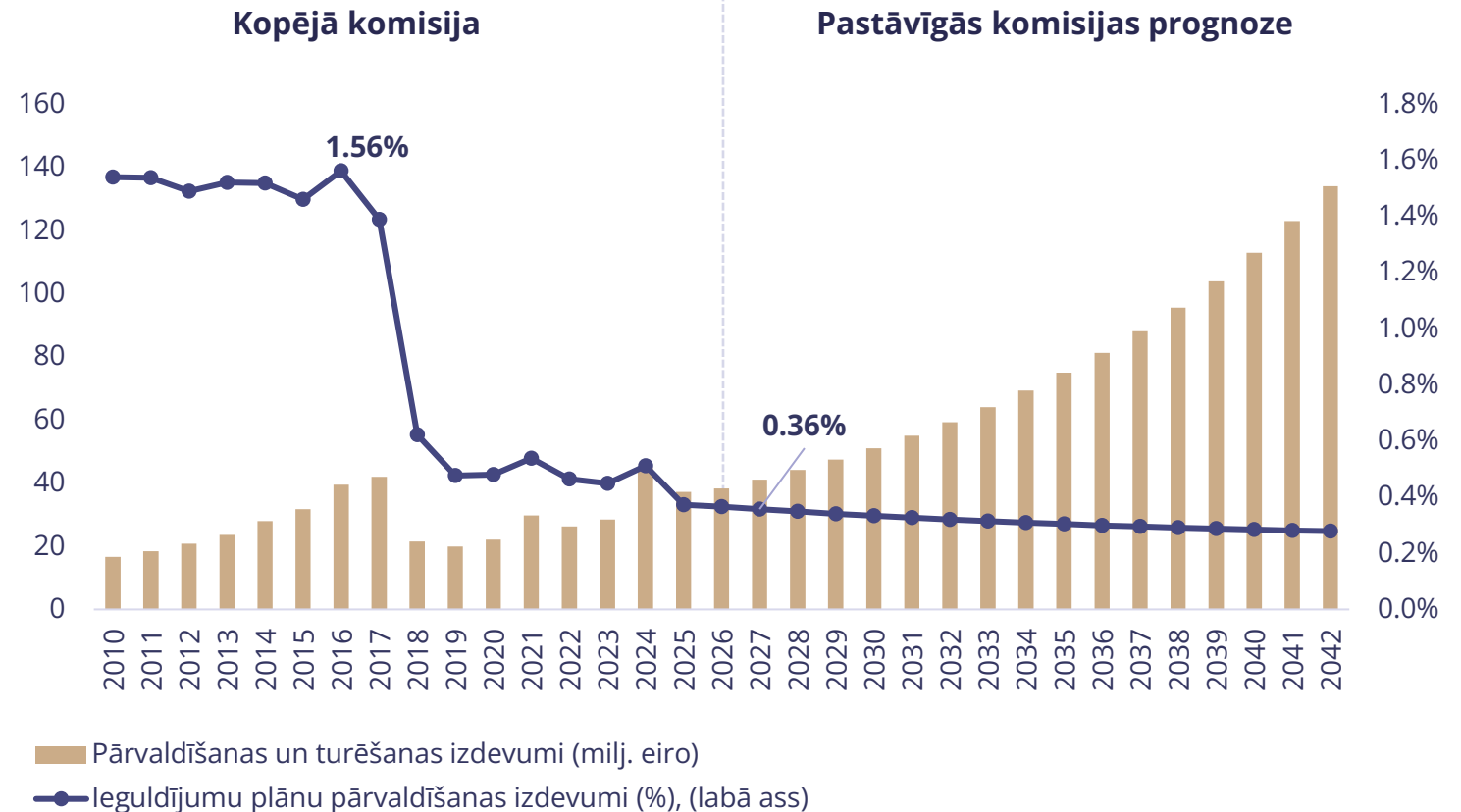
Līdz 2021. gadam A100 plāni bija ar līdz 75 % ieguldījumu stratēģiju kapitāla vērtspapīros

Gan pastāvīgās komisijas maksas griestu samazināšana, gan izmaiņas mainīgās komisijas aprēķina metodē ir ļāvušas pensiju 2. līmeņa klientiem ietaupīt vairāk nekā 400 milj. eiro kopš 2018. gada. Zemākas komisijas arī sekmē ienesīguma palielināšanu.

LV pensiju 2. līmeņa vēsturiskā kopējā komisijas maksa, aplēstā kopējā komisijas maksa un pastāvīgās komisijas prognoze (milj. eiro un procentos no vidējā aktīvu apmēra gadā)

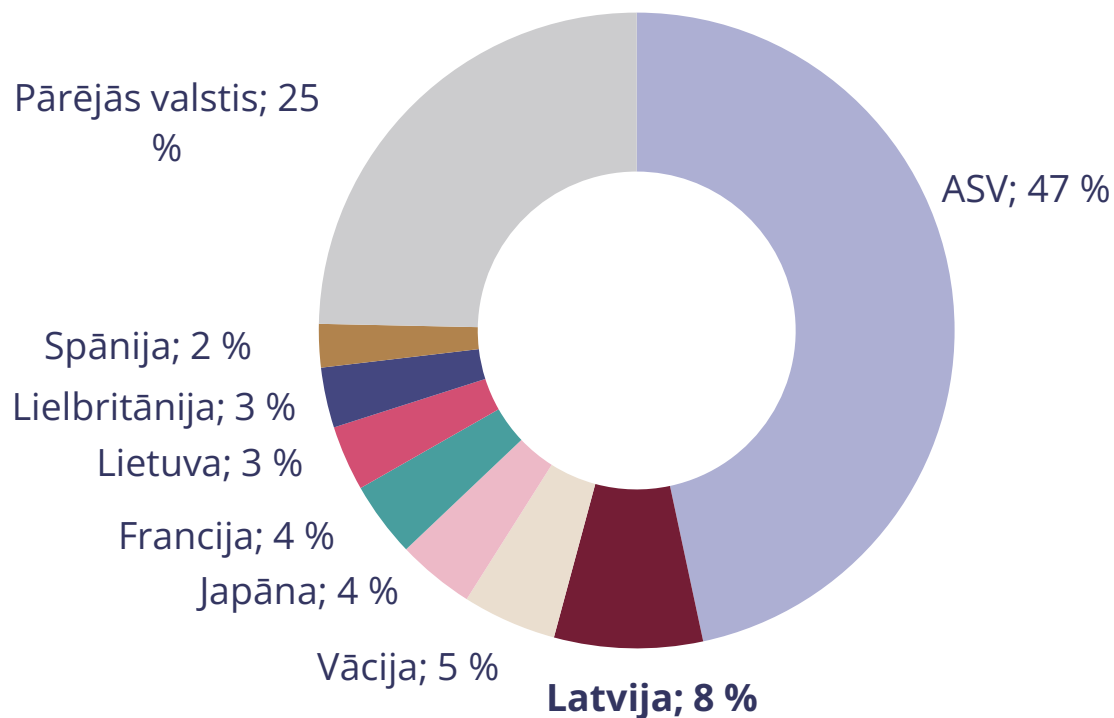
Pieņēmumi:

- LV pensiju 2. līmeņa aktīvi aug par 10 % gadā (pēdējo 10 gadu laikā tie ir auguši vidēji par 15 % gadā),
- IPS pārvaldīto aktīvu proporcija saskaņā ar 2025. gada līmeni,
- IPS piemēro maksimālo pastāvīgo komisijas maksu pensiju 2. līmeņa aktīviem, neņemot vērā AIF un MVU ietekmi uz pastāvīgo komisiju.



VFPS ieguldījumu ģeogrāfija

VFPS ieguldījumu ģeogrāfiskais sadalījums,
31.12.2025

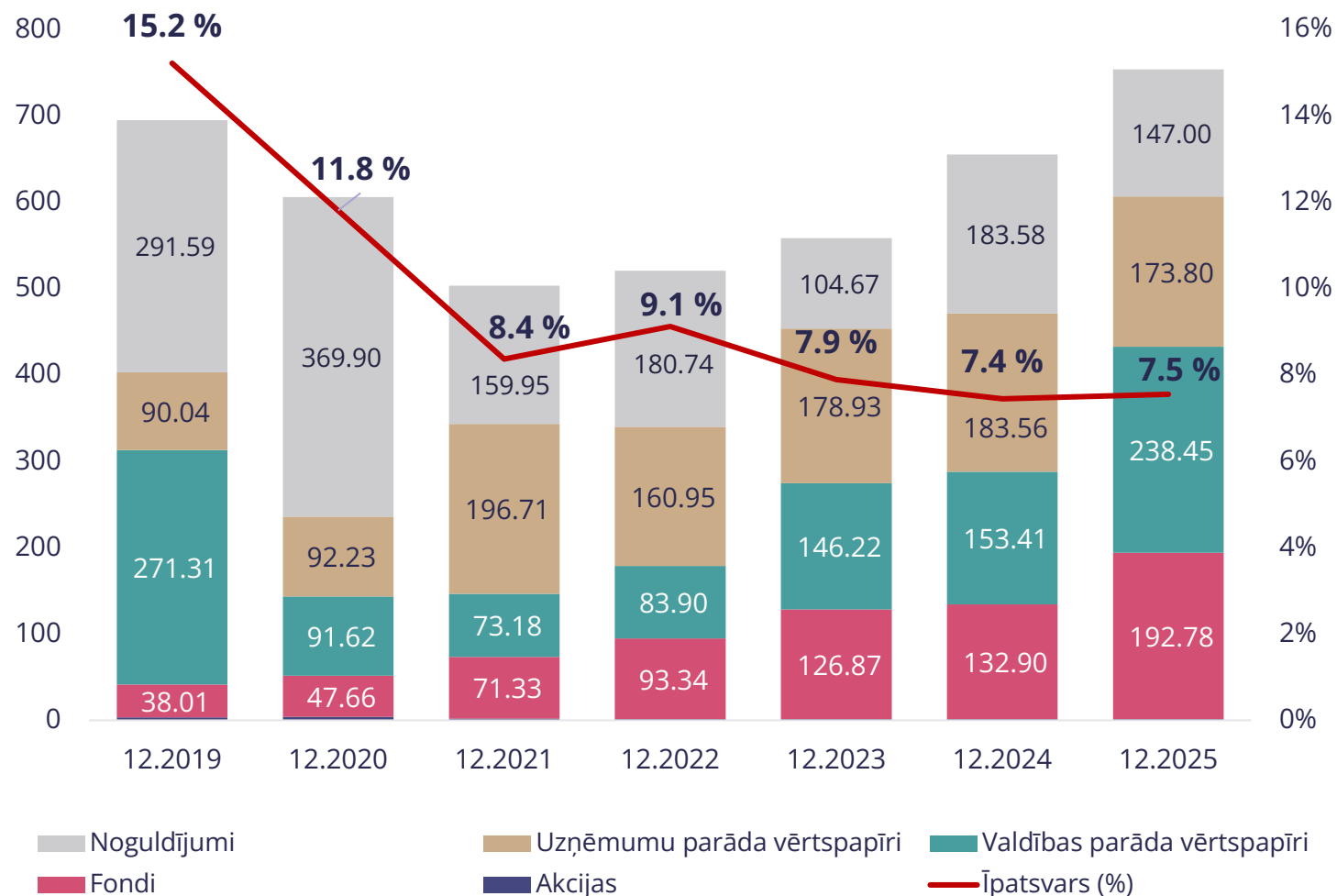


- VFPS ieguldījumos **dominē ieguldījumi ASV**, kur pārsvarā ieguldījumi tiek veikti ar akciju ieguldījumu fondu starpniecību
- Ieguldījumi Latvijā veido **753 milj. eiro** jeb **7.55 %** no kopējiem VFPS aktīviem
- Ja neskaita ieguldījumus ASV, pārējais VFPS **portfelis ir ģeogrāfiski plaši diversificēts**

Kopējais ieguldījumu apjoms Latvijā aug, savukārt īpatsvars pēdējo gadu laikā ir nostabilizējies

VFPS ieguldījumi Latvijā instrumentu veidu dalījumā (2019. – 2025. gads), milj. EUR

- Straujākais kritums vērojams 2021. gadā sakarā ar kritumu noguldījumiem bankās
- Pēdējo gadu laikā **īpatsvars ir nostabilizējies** un turpina augt arī kopējais portfeļa atlikums





Kā cilvēkiem rīkoties finanšu
tirgus svārstību periodos?



Dzīves cikla pieeja

Uzkrājuma audzēšana, ieguldot riskantākos finanšu instrumentos ar augstāku ienesīgumu



Uzkrājuma sabalansēšana, ieguldot vidēji riskantos finanšu instrumentos ar vidēju ienesīgumu

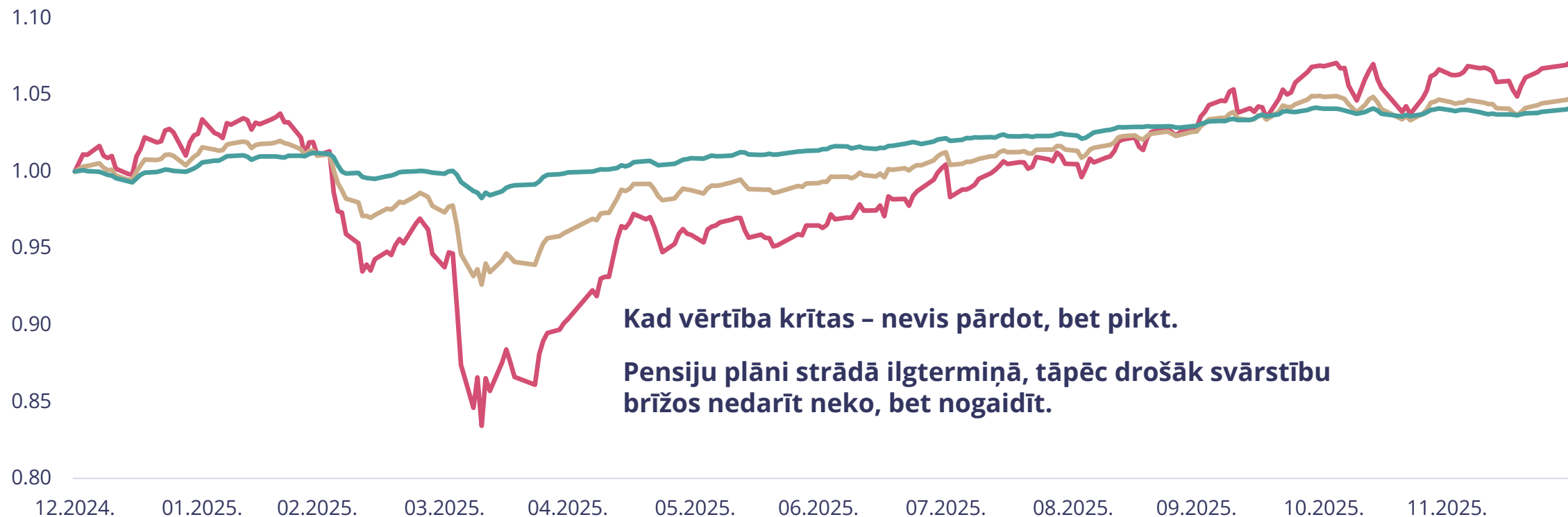


Uzkrājuma saglabāšana, ieguldot mazāk riskantos finanšu instrumentos ar zemāku ienesīgumu

Ko darīt, kad finanšu tirgus strauji svārstās

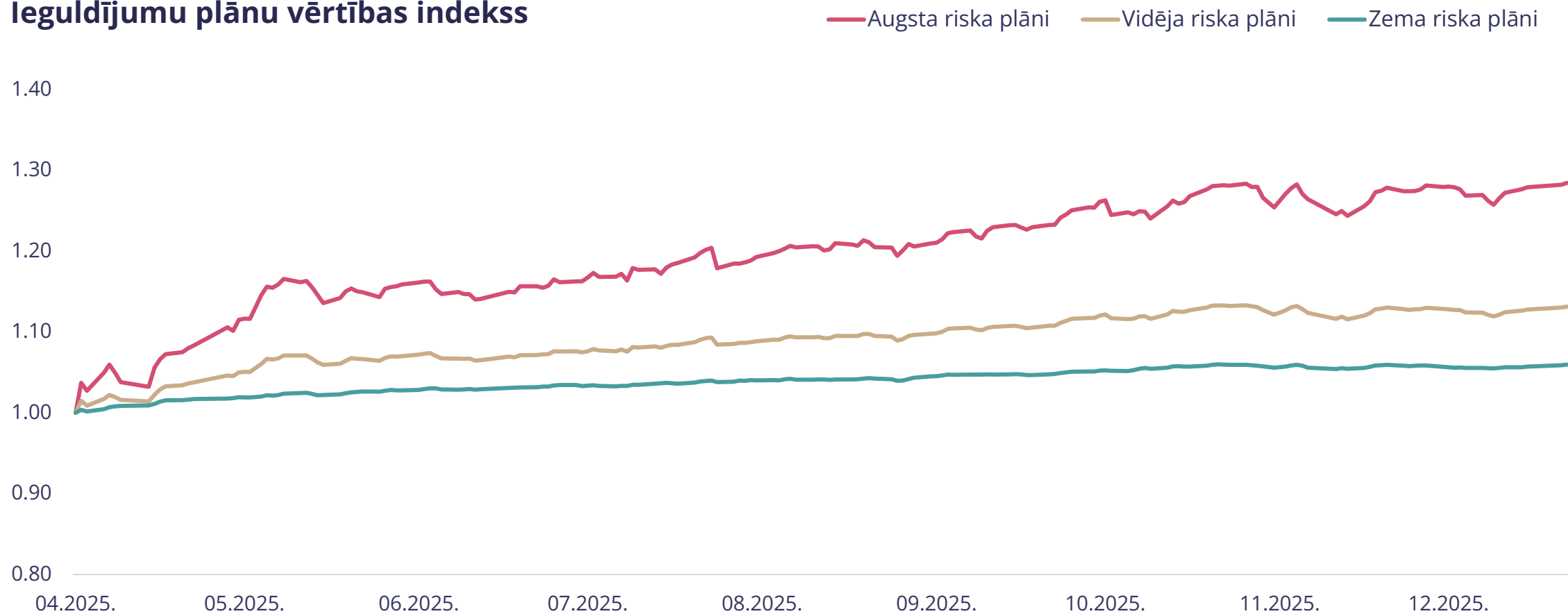
Ieguldījumu plānu vērtības indekss (ieguldījumu plānu vērtības indekss 31.12.2024=1,00)

— Augsta riska plāni — Vidēja riska plāni — Zema riska plāni



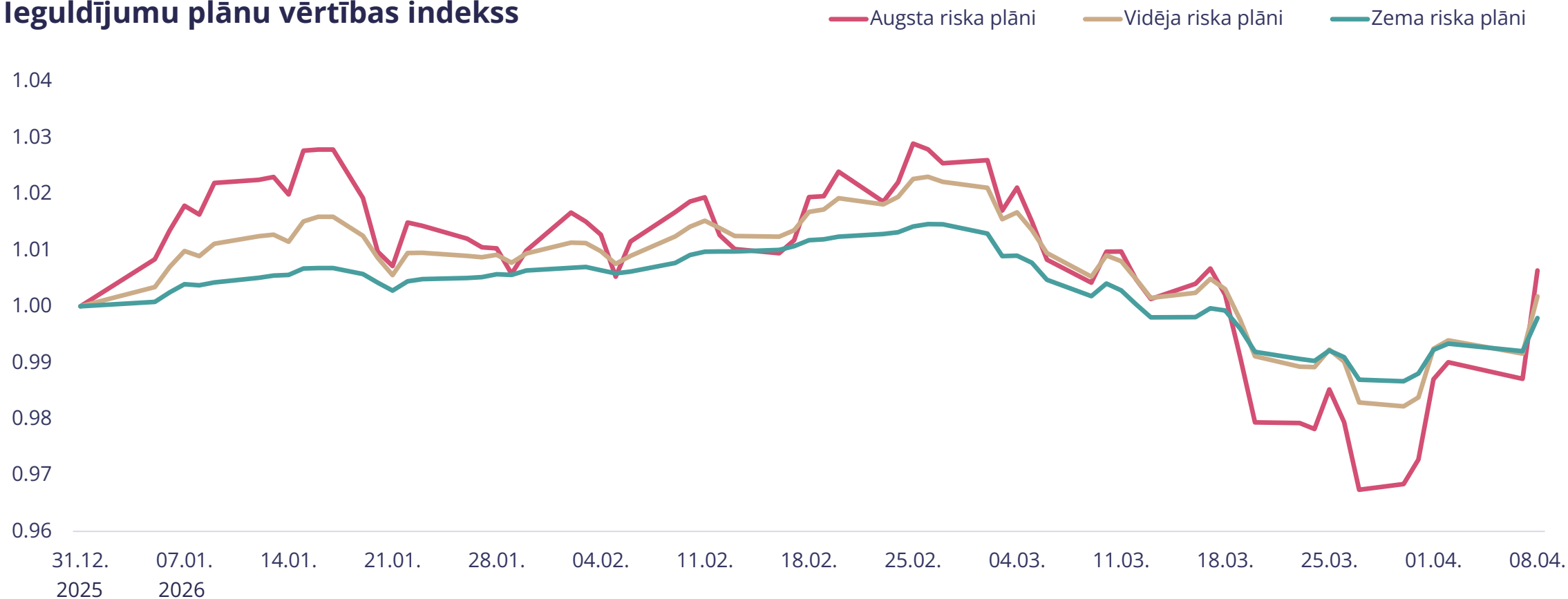
Augsta riska plāni "atgūstas" no zaudējumiem straujāk

Ieguldījumu plānu vērtības indekss



2026. gads ir iesācies ar ievērojamām finanšu tirgus svārstībām, taču augsta un vidēja riska ieguldījumu plāni jau ir atguvuši martā pieredzētos zaudējumus

Ieguldījumu plānu vērtības indekss



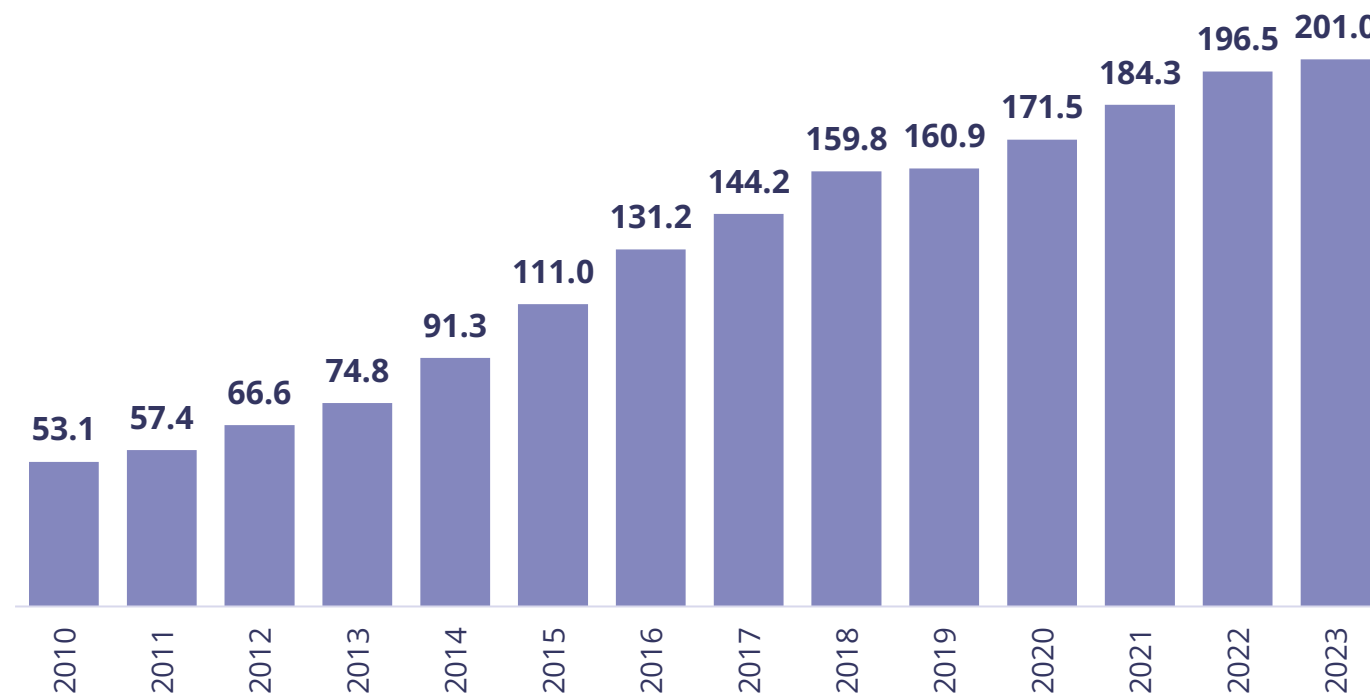


Vai iedzīvotāji spēs izveidot savu
pensijas uzkrājumu labāk, nekā
pensiju pārvaldnieki?

Daļa iedzīvotāju veic regulāras iemaksas 3. pensiju līmenī un dzīvības apdrošināšanā, bet to apjoms nav liels

- 2023. gadā iemaksas privātajos pensiju fondos un dzīvības apdrošināšanā veica 200 tūkst. iedzīvotāji
- 15 gadu laikā dalībnieku skaits ir gandrīz četrkāršojies
- Taču veikto iemaksu apjoms ir neliels, lielākai daļai mazāk par 50 eiro mēnesī

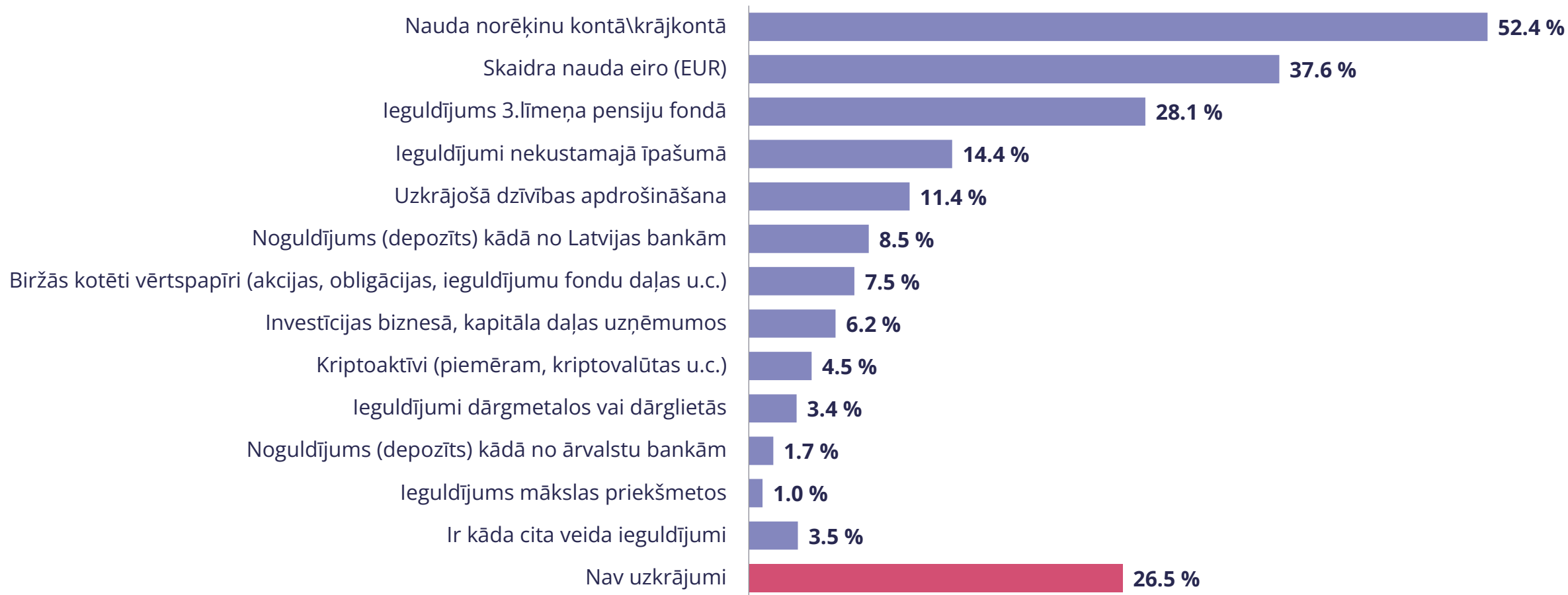
Dalībnieku skaits 2010.–2023. gadā (tūkst. iedzīvotāju)



Avots: Latvijas banka, balstoties uz VID datiem

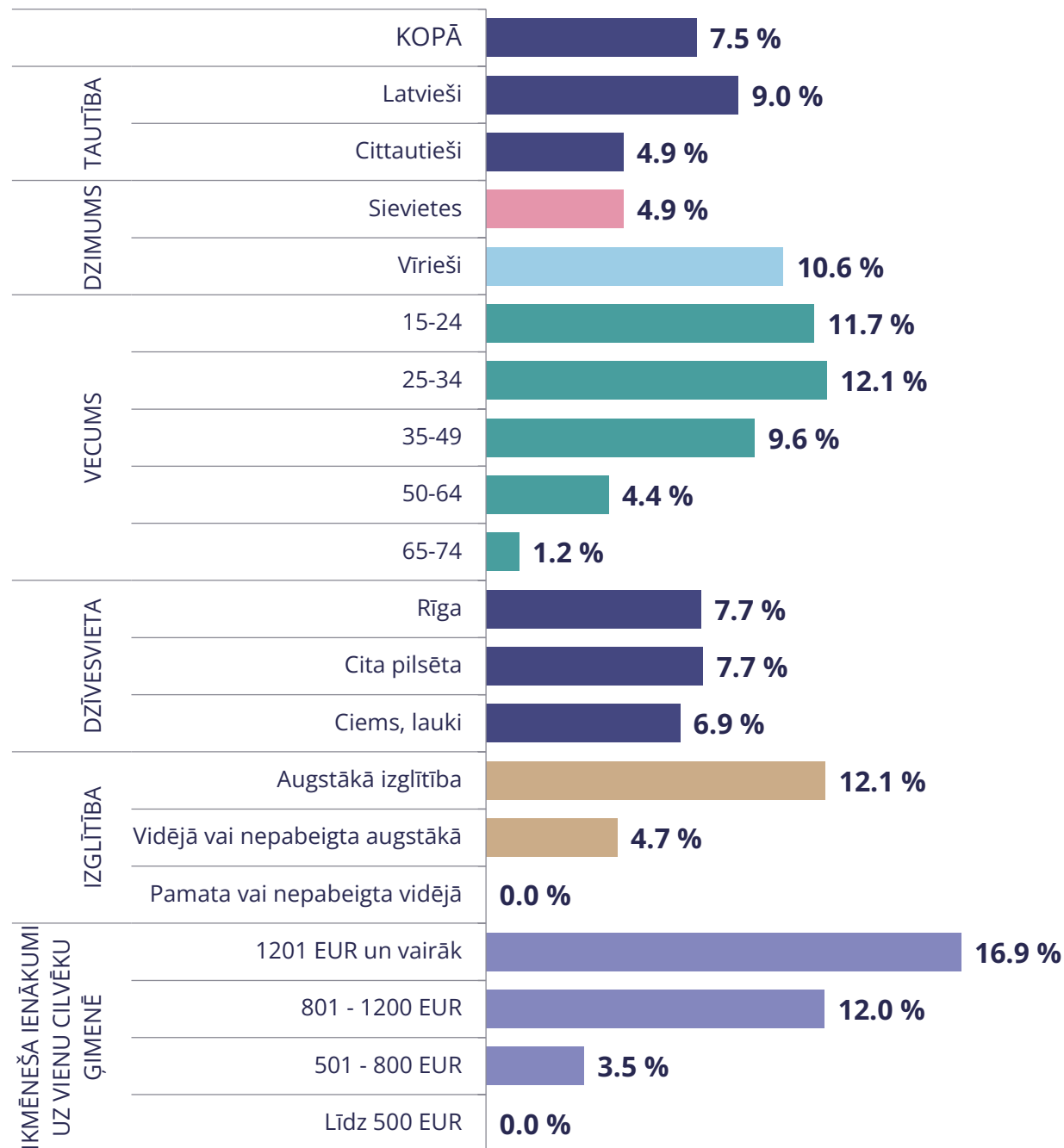
Lietotie ieguldījumu veidi uzkrājuma veidošanai

Vai Jums / Jūsu mājsaimniecībai patlaban ir naudas uzkrājumi vai ieguldījumi kādos no šiem veidiem?



Lietotie ieguldījumu veidi uzkrājuma veidošanai

Vai Jums / Jūsu mājsaimniecībai patlaban ir naudas uzkrājumi vai ieguldījumi kādos no šiem veidiem? – **Ir biržās kotēti vērtspapīri (akcijas, obligācijas, ieguldījumu fondu daļas u.c.)**





Paldies par uzmanību!

